

Däverluren

2006

Medlemstidskrift för Värmlands Hembygdsförbund

Nr 3

W.M. NELSON
SHPERING, MICH.

Näverluren

MEDLEMSTIDSKRIFT FÖR

ADRESS

Treffenbergsvägen 4
652 29 Karlstad
tel: 054-10 15 82
fax: 054-10 17 92
e-post: kansliet@hembygdvarmland.se
hemsida: www.hembygdvarmland.se

ANSVARIG UTGIVARE

Karl-Axel Branzell tel: 054-21 82 59

MEDLEMSSERVICE

Elisabeth Axelsson tel: 054-10 15 82

NÄVERLURENS STYRGRUPP

Carl-Göran Tollesby tel: 054-10 05 30
Thord Gustavsson tel: 0555-741 16
Marie Söhrman tel: 0565-303 20

REDAKTION

Redaktör: Marie Söhrman
Gunnerudstorp 26
686 96 Östra Ämtervik
tel. 0565-303 20

OBS! Ny e-post: marie@km-ide.se

GRAFISK FORM

KM idé/Kjell Sundström tel: 0565-303 20
e-post: kjell@km-ide.se
www.km-ide.se

FOTOGRAF

Anges när denne är känd.

TRYCKERI

City Tryck i Karlstad AB 2006
Miljögodkänd trycksak lic. nr. 341 144

INNEHÅLL

- 3** Ordförande har ordet
Karl-Axel Branzell
- 4** Förbundets årsstämma i Brunskog
Jan Bäckström
- 7** Utvandrare från Nordmark
Elisabeth Thorsell
- 8** Barndomsminnen från krigsåren
Kerstin Ryrfeldt
- 9** Kulturarv Värmland
Per-Ola Åström och Andreas Byhlin
- 10** Info. från förbundet
Red.
- 11** Höstprogram 2006
Red.
- 12** Saxat ur:
Olof Andersson m. fl.
- 13** Från föreningarna
Red. m. fl.
- 14** Studieresa i turistlandskapet
Marie Söhrman
- 18** Nya nycklar till socknarnas historia
Peter Olausson
- 19** Frykerudsdräkten
Anneli Hedwall
- 20** Vitsands hembygdsdräkt
Jörgen Edberg
- 20** Hur beskattas en hembygdsförening?
Pia Ek, skatteinformatör
- 23** Kolmileskola
Jörgen Edberg

Välkommen med artiklar

Originalhandlingar, teckningar, fotografier eller liknande skickas till Marie för inscanning. Manustexter skickas på e-post, inklistrade direkt i e-postbrevet eller på diskett, i sista hand på maskin. Helst inga handskrivna manus. Antal tecken per sida, inkl. underrubriker, utan bilder är 3 800

Digitala bilder bör vara i 300 dpi och 9-22 cm bredd. Sparas i JPG-format, låg komprimeringsgrad. Om du har många bilder är det bättre att skicka en CD och spara i TIF-format.

Omslag: Anna Lovisa Olsson och Anders Wilhelm Andersson. Bröllopsfoto från 1893. Layout: Marie Söhrman.

Ordförande har ordet

Måndag morgon

Den hårda nordostliga vinden får Sjöfjärdens vågor att skumma vita, sjön går i skjortärmarna som far brukade säga. Sommaren närmar sig sitt slut. En oändlig rad sköna dagar men särskilt minns jag två, dels min födelsedag och dels en dag för någon vecka sedan. Jag var ute och seglade runt Väneren med ett par kamrater. Vi låg vid Läckö. Föregående dag hade vi legat stilla för att vi tyckte att det blåste för hårt. Men nu hade hamnoron gripit oss fastän den nordostliga vinden snarare hade ökat. Vi klädde på oss sjöställ flytvästar och livselar. Vi gick ut i den grova sjön och när vi kommit ut på öppet vatten satte vi segel. En fantastisk segling. Mot kvällen gled vi sakta in i en öde vik i Mariestads yttre skärgård där vi skulle ankra för natten. Då lyfte en stor fågel från en talltopp, en havsörn. Vi kunde tydligt se de vita stjärtfjärdarna i kvällssolen och sände vi en tacksamhetens tanke till de idealister som genom utfodring hjälper dessa fåglar genomleva svältvintern.

På försommaren var vi fyra stycken från Värmlands Hembygdsförbund på Sveriges Hembygdsförbunds kongress i Örebro. Många motioner hade väckts och det viktigaste enligt min uppfattning var frågan om förbundets ideologi som det så högtidligt heter det vill säga verksamhetsinriktning. För detta ändamål har formulär utskickats och ber jag er skicka in dem, frågorna är tänkbara. Vi kommer även att ta upp detta på vårt höstmöte i Munkfors den 16 september. En votering förekom också och gav den kanske uttryck för besvikelse över vissa kommittéers långsamhet i att visa resultat. Undertecknad in-

går i en arbetsgrupp för att arbeta med förbundsutvecklingen och påbörjar vi vårt arbete i slutet på denna månad.

I Värmland och vårt förbund prövar vi nu i höst en organisation enligt bifogad skiss på sidan 10. Ändamålet är att få ut ordförandens ansvar till flera personer. Vi ser nu fram emot mötet i Munkfors där vi skall diskutera ovanstående frågor.

Vidare kommer Bengt Stjärnlöv att berätta om Järnbruken där vi hoppas att flera föreningar kan hjälpa till att organisera föredrag om sin orts brukshistoria. Beträffande skansåret kommer vi att arrangera en vandringsutställning till orter där intressanta skansarna finns.

Accessprogrammet börjar att komma igång och kommer att medföra en förnyelse inom många föreningar, andra är långt framme redan. Föreningarna har fått en skrivelse från Värmlands Museum beträffande Kulturarv Värmland och har här förbundet kontaktat museet och föreslagit en annan typ av samordning. Vi kan också skryta med att vi har en kulturportal som förebildlig och kanske ledande.

Min vision är att Kulturarv Värmland skulle samordna de olika portaler som Länsbiblioteket, Värmlandsarkiv, Hembygdsförbundet och Museet har så att vi talar samma språk. Till sist vill jag tacka alla gamla och nya i styrelse och arbetsgrupper som ställer upp så helhjärtat för att göra hembygdsrörelsen i Värmland ännu bättre.

Karl-Axel

Manusstopp 2006

20 januari, 20 mars, 7 augusti och 31 oktober.

Annonspriser:

Spaltbredd 82 mm, 6 kr/mm.

1/1 sida	240 x 170 mm	1 500 kr
1/2 sida	120 x 170	750 kr
1/4 sida	120 x 80	380 kr
1/8 sida	60 x 80	190 kr

Annonsackvisitör: Kristina Green

tfn. 0553-102 69 eller 0553-104 37

mobil. 070-560 51 00

e-post: rep.kristinagreen@telia.com

Till nästa nummer: Släktforskning, hemslöjdsfrågor och julannonsering.

Sven Hede, i en rekonstruerad variant av Brunskogs mansdräkt.

Inger Söderqvist, iförd kopior av plagg från Blekinge.

VHF:s Årsstämma i Brunskog

Lördagen den 22 april styrde drygt 130 hembygdsvänner bilarna till Skutboudden i Brunskog, en av Värmlands största hembygdsgårdar. Under dagen hade också Dräkträdet sammankomst och dagen inleddes med dräktparad.

Till välkomstkaffet fick vi lyssna till Brunskepöjkera som spelade och sjöng. Ordföranden i Brunskogs hembygdsförening, Sven Hede, hälsade oss välkomna och berättade om hur hembygdsföreningen startades 1945 då man fick området och en donation på 5 000 kronor. Gammelvala startades av föreningen 1953 och initiativtagare var dåvarande ordföranden Elof Persson, en sann hembygdsvän poängterade Sven Hede. Gammelvala har vi väl alla besökt och känner till dess dragningskraft. Sven såg också positivt på att flera föreningar startat liknande aktiviteter och han ser också fram mot fortsättningen på de fina kontakter som skapats genom det pågående EU-projektet Kulturturismens hembygdsgårdar i Värmland. På Skutboudden anordnas också bland annat Hantverksmässan som har drygt 100 utställare i år.

Dräktparad

Till dagen hade vi inbjudits att bära våra hembygdsdräkter. Många hade hörsammat detta och nu fick vi alla chansen att visa dessa med Inger Söderkvist som mycket kunnig expert.

Inger Axelsson, VHF:s representant i Dräkträdet inledde med att berätta om Dräkträdet och att det finns både på regional och riksnivå. Inger Söderqvist berättade och vi fick se dräkter från Östervallskog, Jösse Härad, Värmskog, Brunskog, Hammarö, Norra Ny, V:a Ämtervik, Nedre Älvdal, Fryksdalsdräkten, S:a Finnskoga, Värmlandsnäs, Dalby, Norra Ångermanland, Västerbotten, Grums, Eda, Frykerud och Gräsmarks socknar. En fantastisk uppvisning!

Många talade sen om att vi bör använda våra dräkter oftare. Inger Söderkvist berättade om dräkternas betydelse och de bars av bondebefolkningen, med lokal prägel. Det fanns olika varianter för glädje, sorg, vinter, sommar osv. Inger Axelsson poängterade att idag är det upp till varje förening att se till att material finns, eftersom LänsHemslöjden lagts ner.

Årsstämman

Därefter gick vi en trappa ner i den pampiga byggnaden för själva årsmötesförhandlingarna. Karl-Axel Branzell, VHF:s ordförande, inledde med att hälsa välkommen och öppnade stämman. Sven Hede, valdes till stämмоordförande. Bo Eriksson till sekreterare.

Den utskickade årsberättelsen godkändes liksom den ekonomiska berättelsen. Karl-Axel gjorde några kommentarer angå-

ende det ekonomiska resultatet som visade på ca - 80 000 kr. Detta beror på att förbundet nu har betalat sin del i fördelningen av underskottet i Mål 1-projektet. Sen följde de olika valen och några nya ledamöter kom in i styrelsen. Vi har också sen början av året ny kassör, Clas-Göran Ekeberg.

Thord Gustafsson berättade om det inledda arbetet med Regionala träffar. Regionsamverkan startades för ca 2 år sedan, 6 regioner. Diskussioner har förts om att fr.o.m. 2007 istället för Höstmötet ha Regionala träffar, där vi har lättare att nå ut. Några inlägg gjordes om att det var för snabbt att ta ställning till nu eftersom det inte stått om ärendet i kallelsen och att det redan nu är upp till styrelsen att besluta om vi ska ha Höstmöte eller ej.

Budgeten för år 2006 antogs och beräknas ge ett överskott på drygt 80 000 kronor. En stor del i resultatförbättringen är minskade lönekostnader. Under 2005 fanns under en stor del av året två personer på kansliet. Idag är där en person med ett bra lönebidrag. Detta kommer dock att minska till 2007. K-A har uppvakttat Region Värmland för att få ökat stöd därifrån. Deras stöd har varit oförändrat under många år. Han nämnde också Näverlurens positiva ekonomiska utveckling och ökat antal prenumeranter. Släktgårdsflöjlarna är slut och tillverkare efterlystes.

Därefter avslutades själva förhandlingarna. De avgående i styrelsen som var närvarande, Rolf Gisslander, Norra Ny och Anna-Lena Persson, Hammarö avtackades med blommor för sina insatser.

Näverluren

Carl-Göran Tollesby fick för ett par år sen uppdraget att komma till rätta med Näverlurens ekonomi och öka prenumerationsstocken. Vid den tiden gick tidningen med ca 40 000 kro-

nor per år i underskott. Detta har idag vänts till ett överskott. VHF har ca 17 000 medlemmar, men bara 850 prenumererar på Näverluren. Vi måste ta varje tillfälle i akt att tala om tidningen och öka upplagan. Om varje förening ökar med en prenumeration blir det 90 fler, om varje förening ökar med 2 blir det 180 fler osv. Tidningen kostar 100 kronor per år för fyra nummer. Ge bort en prenumeration på Näverluren istället för blommor, den gåvan varar hela året! Carl-Göran och Marie Söhrman, som är redaktör, fick en varm applåd för sitt arbete.

Mångkultur

Arbetet med Mångkulturåret upplever vi som segt ute i landet, sa Karl-Axel Branzell. Vi fick höra hur man i Björneborg bjudit in alla invandrare som fått berätta om varför de valt att bo just i Björneborg. Eda har många norska invandrare, varav en sitter i hembygdsföreningens styrelse.

Amerikadagarna

Peter Olausson: Amerika är mångkultur om något. Den Svenska kulturen är organiserad i Swedish Council med ca 200 medlemsföreningar. För ca 2 år sen tog Swedish Council initiativet till en konferens i Sverige. Ett samarbete med Sveriges hembygdsförbund inleddes. Erik Gustavson, Peter Olausson och Karin Öman ingår i en arbetsgrupp. Konferensen blir i Karlstad i slutet av september. Programmet finns i en specialutgåva av tidningen *Bryggan*. Idag, slutet av april, är ca 100 personer anmälda, men sista anmälningdagen är först den 30 juni.

En del av oss i hembygdsföreningarna kommer att bli involverade som värdar vid besök. Syftet med konferensen är att knyta kontakter mellan länderna. Det ska bli en fortsättning på konferensen i USA om två år.

Dräktparad: Många årsmötesdeltagare hade hörsammat ordförandens begäran om att så många som möjligt skulle komma iklädda sin bygde- eller folkdräkt.

På Dräkträdkursen studerar en deltagare, samt Inger Söderquist, Ulla Wennerlund och till höger, halvt skymd, Margareta Wårme gamla plagg.

Höstmöte i Munkfors

Lördag 16 september håller VHF Höstmöte på Gamla Bruket i Munkfors. Detta är inledningen på arbetet om järnbruken. I närheten finns Klarälvens största vattenfall.

Kulturturismens Hembygdsgräddor i Värmland

Projektledaren Inger Axelsson berättade om inledningen till projektet och hur det har genomförts med byggnationer. Den "mjuka delen" med kurser och samarbete har inletts och projektet har förlängts till 30:de september för att kunna utveckla den delen, första tiden gick åt till byggnationer. Arbetena avslutades i november 2005. De deltagande hembygdsföreningarna har lagt drygt 3 miljoner i projektet, varav drygt hälften är ideellt arbete, resten pengar.

Stadgar

VHF:s stadgar är gamla. SHF har skickat ut förslag på stadgar till hembygdsförbund och föreningar. Vi följer utvecklingen. Här poängterades att det är av stor vikt att det står rätt i "syftesparagrafen" och att det klart framgår att det är en ideell förening, med risk för beskattning annars. Diskussioner förs också hur man ska förhålla sig till de "övriga föreningar" som är anslutna till förbundet och på så sätt kommer i åtnjutande av bla. hembygdsförsäkring.

Järnvägen Göteborg – Gävle 130 år

Vi fick veta att man i år firar att det är 130 år sen den aktuella sträckan färdigställdes och att detta ska firas. Nyeds hembygdsförening söker samarbetspartners för att möjliggöra en rundtur med ånglok och gamla vagnar.

Värmländska Författarsällskapet

Författarsällskapet ordförande Anita Andersson informerade om verksamheten och möjligheten att få hennes hjälp genom t. ex. ett studieförbund när det gäller bland annat utgivning av böcker.

Beredskapsåra

Thord Gustafsson ingår i en arbetsgrupp som arbetar med skansarna i Värmland. Dessa liksom krigsflygfältet på Brattforsheden ska synliggöras i samarbete med museet Beredskapsåra i Järnskog. Ett 10-tal fordon finns bevarade från A9 i Kristinehamn och står nu magasinerade.

Access-projektet

Alla hembygdsföreningar som är anslutna till Sveriges Hembygdsförbund har inbjudits att delta i projektet. En samlad ansökan på ca 8 miljoner lämnades in genom VHF. Beslutet blev ca 1,7 miljoner. Som det ser ut idag kan vissa anställningsstöd dockas till det beslutade bidraget. Huvuddelen av projekten är digitalisering.

Skutbouden

Nu var det dags för lunch och vi gick upp till det välsmakande bordet. Därefter hade vi nöjet att få se Skutbouden med guidning. Det var en spännande och intressant eftermiddag där vi fick höra hur man satte upp första byggnaden, Drängstugan, fick en donation och den vackra mangårdsbyggnaden sattes upp. I början av 1970-talet hade man tur och fick AMS-pengar och kunde bygga upp Restaurangbyggnaden, som vi använde idag. Denna är mycket betydelsefull för föreningen och här ordnas stora kalas med upp till 250 gäster! På området finns ett 30-tal byggnader och vi besökte några av dem, bland annat Vävstugan där flitiga damer träffas varje vecka året runt! Det är 180 medlemmar i Husmodersföreningen som disponerar dessa lokaler. Skutbouden är stort så vi hann av naturliga själ inte med allt men fortsättning följer som man brukar säga, Gammelvala 2006.

Vi tackar alla Brunskogs hembygdsförening för en trivsamt dag och jag sänder även mina personliga hälsningar till vännen Gunnar Wästlund, tidigare ordf. i Brunskogs hembygdsförening, som tyvärr inte kunde vara med oss denna dag.

Jan Bäckström

Utvandrare från Nordmark

Under senare delen av 1800-talet och första delen av 1900-talet pågick den största utvandringen från Sverige någonsin. Man räknar med att från 1850 till 1930 utvandrade omkring 1,2 miljoner personer enligt den officiella statistiken, som dock visar för låga siffror, då den bara tar med de som utvandrade officiellt med flyttningsbevis från hemsöcken. De som av en eller annan orsak undvek myndigheterna finns inte med, men kan uppskattas till ett par hundratusen.

Hela rikets folkmängd låg under hela perioden omkring 3 miljoner, varför den stora utvandringen berörde de flesta orter och familjer i landet.

Nordmark hade under senare delen av 1800-talet en befolkning på ca 2700 personer, enligt SCB:s befolkningsstatistik.

Enligt databasen Emihamn, som börjar 1869, och som uppstår alla som reste via Göteborg, Malmö, Stockholm och några fler hamnar, var det 509 emigranter som uppgav Nordmark som sin hemort. Grundmaterialet här är passagerarlistorna i utvandringshamnarna.

Databasen Emibas, som bygger på en genomgång av kyrkböckerna, upptar 643 utvandrare från Nordmark, en skillnad på över 100 personer. Av dessa 643 personer var det 426 som även var födda i socknen, resten var inflyttade dit innan de reste vidare.

I början, 1869 var det ett fåtal emigranter varje år, sedan inga alls 1873-78, men 1882 var den högsta siffran någonsin; 70 st, och sen sjönk siffrorna igen till ungefär 20 per år. På 1900-talet är de högsta siffrorna: för 1907 med 27 st och 1923 med 23 st. Av de 509 var det 170 kvinnor och 339 män. Vart tog de vägen? Det ser man i statistiken för de 509 som finns i Emihamn, då det där finns angivet vart de köpte sin biljett.

Det visade sig att 30% for till New York, vilket alls inte betydde att de stannade där. 11 % for till Chicago. Hela 16% (d.v.s 82 personer) for till gruvstaden Negaunee i Upper Michigan, och många till närliggande gruvstäder som Marquette, Ironwood, Iron Mountain, och Calumet etc.

Orsaken till att de valde dessa orter var att de där erbjöds arbeten som gruvarbetare, ett arbete som de kände väl från hemorten. Tittar man på andra utvandrare till Negaunee från hela riket (574 st), så ser man att det var många från Bergslagen, 12 personer från Ljusnarsberg, 15 från Färnebo, 20 från Stora Tuna, etc.

Somliga reste familjevis med småbarn och allt, och andra reste ensamma. Det var mest ungdomar som gav sig av, 123 av de 509 var mellan 17 och 19 år, och hela 262, varav 187 män och 75 kvinnor, var i åldrarna mellan 20 och 29.

Anna Lovisa Olsson och Anders Wilhelm Andersson gifte sig 1893.

Den äldsta utvandraren var änkan Greta Lager som 1907, vid 74 års ålder, gav sig av till Ironwood i Michigan, där hon redan hade de flesta av sina barn, hennes äldsta son var dock bosatt i Bamble i Norge. En ung utvandrare var Anna Lovisa Olsson, född 1872, som 1892 reste iväg till Negaunee, och året efter gifte sig med Anders Wilhelm Andersson från Filipstad. Han var född 1862 och utvandrade 1887 från Färnebo. Så småningom blev han gruvförman, men fick silikos (stendamm-lunga) och dog 1926 från sin hustru och nio barn. Kontakten mellan denna familj och släkten i Sverige har bevarats obruten sedan 1892.

En annan gruvarbetare var Nils August Löf, född 1865, som reste 1886 till Ironwood i Michigan, men som inte stannade där, utan enligt en notis i Svenska Amerikanaren Tribunen dog 1900 i Telluride, Colorado. Varje utvandrarens öde är värt att efterforskas, så det är nu litet mer än 500 öden kvar att utforska, bara från Nordmark.

Elisabeth Thorsell

Barndomsminnen från krigsåren

När andra världskriget började var jag sex år och bodde i Likenäs. Jag minns att mamma sydde mörkläggningsgardiner av svart tyg. Den måste vi sätta upp för våra fönster innan vi tände ljuset. Min uppgift var att hämta mjölk i en bondgård på kvällarna. En kväll körde jag ihop med någon annan på spark för vi såg inte varandra. Ingen av oss sa något och jag vet fortfarande inte vem det var.

Många hamstrade mat, men mamma och pappa trodde inte att det var så allvarligt i första skedet. När mamma bestämde sig för att gå till affären var det mesta slut. Hon köpte en stor sockertopp och orostat kaffe. Jag kan än känna doften när hon rostade kaffet i ugnen. En liten påse av det orostade kaffet har jag fortfarande kvar.

Ransoning

De första ransoneringskort var på kaffe. Den delade vi ut vid vårt salsbord. Det måste ha varit 1940 för då hade jag börjat skolan. Senare blev det ransoneringskort på tobak. De som rökte fick välja mellan tobakskort och kaffekort. Pappa rökte inte mycket, men jag kan minnas när han rökte sin sista cigarett och bestämde sig för kaffekort.

Pappa blev inkallad tillsammans med sin lastbil och han fick köra stenar som lades som tankshinder mot Norge. Det var väl troligen gjutna i betongblock och de var ca 1 m höga och 1 m breda. På svenska sidan var de sluttande och på den norska tvära. Pappa bodde då i en tvättstugekammare i Bograngen. En gång när distriktsköterskan skulle på sjukbesök i Bograngen fick mamma och jag åka med hennes taxi och hälsa på pappa.

När man började bli oroliga för att tyska flygplan skulle komma och bomba fick häradsdomaren i Likenäs köra runt och tuta med sin bil när det var flyglarm. Då var vi tillsagda att springa upp i "hå" och gömma oss i skogen. Vi hade en resväska per person packad och den skulle vi ta med oss. Vi bodde alldeles intill vägen genom Klarälvdalen, men mamma och jag hörde aldrig när flyglarmet gick, så vi var aldrig med om att springa till skogs. När Elverum bombades såg vi det som ett stort fyrverkeri mot den mörka natthimlen.

Flyktingar

Ungefär 23-30 norska flyktingar kom till Likenäs varje dag. Det jag minns är att de alla var barhuvade och det var inte vi svenskar på den tiden. Man förklarade detta med att det skulle se ut som om de bara skulle gå till grannen om någon tysk gränsvakt skulle få syn på dem. Flyktingarna avslusades på sjukstugan och det gjorde att deras kläder luktade som om de var stekta. De fick bo på tingshuset och äta på Gästis tills de fick åka vidare.

Jag har gått till skolan när det var -39 grader. Vi hade ungefär 3 km att gå, åka skidor eller spark. En morgon kom en man med en småfilmskamera och filmade mina två kompisar och mig när vi hade hjälmkydd och var inlindade med sjalar utanpå kapporna. Det var första gången vi sett en småfilmskamera och det tycket vi var spännande. Ett par morgnar tog grannflickans pappa ut hästen och släden och skjutsade oss till skolan. Alla personbilarna var avställda eftersom militärerna rekvirerat gummidäcken. När termometern kröp ner till -42 grader fick vi skollov.

Vägspärrar

Pappa hämtade mat och koks med lastbilen från Karlstad till affärerna i norra Klarälvdalen. Många vägspärrar var upprättade och ha var tvungen att ha tillstånd för att få parkera dessa. När bensinen tog slut satte han på gengasaggregat som han eldade med ved. Pappa blev gengasförgiftad och kräktes mycket under slutskedet av kriget. Gummidäck fanns inte att köpa men pappa hade fått kontakt med någon som lovat leverera. Däcken kom med bussen och när pappa skulle sätta på dem upptäckte han tre kronor på dem. Det var någon som stulit dem från militären och sålt dem till pappa. Han vände kronorna inåt på bilen och hoppades det skulle gå bra, men jag minns han var rädd.

Mamma gjorde moccasårter på beställning före kriget. Det blev ju problem när det blev ransoning på allting. Man löste det genom att den som ville ha en tårta sände en tårkartong med smör, socker, ägg, mandel och kaffe med postbussen.

Bussen tutade och slängde kartongen i diket och det var min uppgift att gå ut och hämta den. Mamma gjorde tårten och jag fick hejda bussen och skicka tårten till den som hade beställt.

Kallt

Vi bodde granne med Missionshuset och där blev det militärförläggning. När det blev -42 beordrades alla kringboende att låta alla underbefäl sova i alla rum där inte familjen sov. Vi hade fyra som bodde hos oss. De meniga bodde i tält. Högre officerare bodde i herrgården, däribland nuvarande kungens far. En morgon väckte mamma mig för att jag skulle få se prinsen. Alla militärer som bodde i Likenäs hade korum i vårt potatisland. Eftersom det var mycket snö kom alla dit på skidor. Prinsen hade vita stavar. Enligt uppgift tyckte prinsen mycket om en tårta, som fick namnet Prins Gustaf Adolfstårta. Jag har fått receptet mot löfte att aldrig lämna ut det till någon.

Lottorna

Det bildades en lottakår i Likenäs. Man stickade hjälmskydd, sockor och vantar till militärerna. Mamma var med och ibland hade de lottamöten hemma. Eftersom alla samlingslokaler beslagtogs för militärt ändamål fick all mötesverksamhet försiggå i deltagarnas hem. På julaftonen skulle lottorna hjälpa militärerna att koka lutfisk och risgrynsgröt. Pappa var inte hemma så jag fick sitta ensam. Mamma berättade efteråt att lutfisken inte var rätt behandlad så allt blev bara soppa.

Min katt som hette Tusse försvann en dag. Jag letade och letade. När han varit borta flera dagar berättade en av militärerna som bodde hos oss att de hade en katt i Missionshuset. Jag gick dit och där hade en av militärerna honom i sin säng. Tusse hade säkert blivit väl omskött. Han följde med mig hem, men han luktade militär i flera dagar efteråt.

Kerstin Ryrfeldt född Eskilsson

Kulturarv Värmland

Vi förvaltar och vidareutvecklar arbetet med det värmländska kulturarvet. För att göra det lättare att hitta bland alla olika aktörer inom kulturarvsfältet har Värmlands Museum, tillsammans med Länsbiblioteket och Värmlandsarkiv, skapat en internetportal där olika länkar inom kulturområdet, däribland Värmlands Hembygdsförbund, skall ligga samlade under ett gemensamt namn - Kulturarv Värmland.

Tanken med Portalen Kulturarv Värmland är att den skall fungera som en samlingsplats för artiklar, bilder och annat som lyfter fram det värmländska kulturarvets mångfald och möjligheter. En förhoppning är att portalen skall fungera som inspiration och ge nya perspektiv på begreppet Kulturarv. En uppdaterad version kommer ut i slutet av september.

Vänliga hälsningar

Per-Ola Åström   Andreas Byhlin
054-86 67 92   054-86 67 92
per-ola.astrom@wermlandsmuseum.se
andreas.byhlin@wermlandsmuseum.se
www.kulturarvvvarmland.se

Värmlands Museum
Bengtssbol 5
655 93 Ulvsby

**Annonsera om era
Julmarknader och Julbord**

Till nästa nummer av Näverluren planerar vi att samla alla annonserna på tidningens baksida och att trycka i färg

Hör av er till Kristina Green
Tel 0553-102 69, 0553-104 37
Mobil 070-560 51 00
e-post: rep.kristinagreen@telia.com

Target i Hagfors Foto: Per-Ola Åström

Kansliets öppettider:

Måndag-fredag 8.00-16.00

Tel: 054-10 15 82

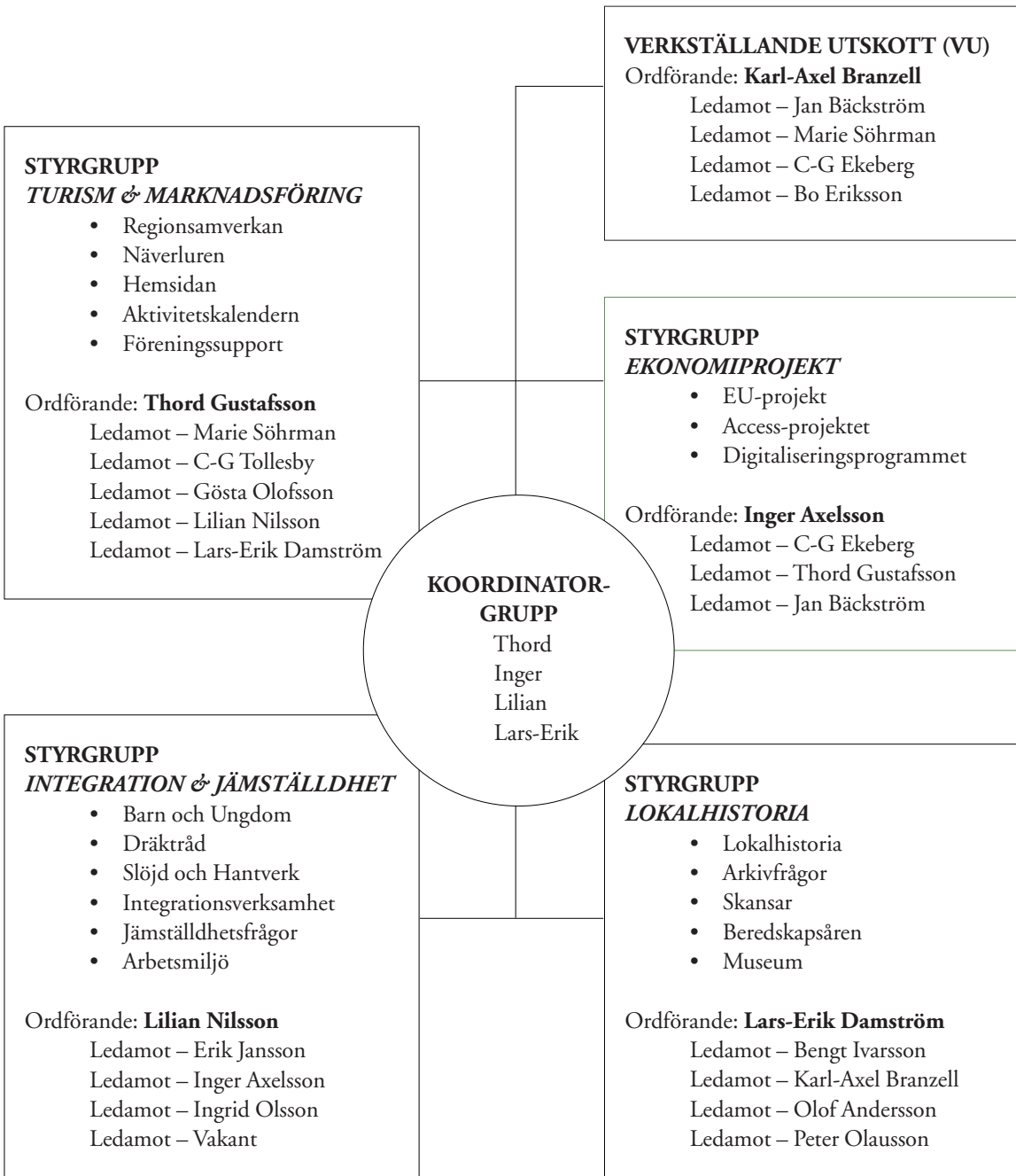
e-post: kansliet@hembygdvarmland.se

www.hembygdvarmland.se

Karl-Axel har fyllt 75 år och uppvaktades med Sveriges hembygdsförbunds hedersnål med lagerkrans av Göran Furuland.

Förbundets organisationsförslag

Sommarprogram 2007

Nästa år kommer vi att ge ut sommarprogrammen i ett separat programhäfte. Ni som vill delta lämnar in era arrangemang senast 15 mars 2007.

OBS! Alla arrangemang skickas till Elisabeth på kansliet

Adress eller e-post se sid 2.

Höstprogram 2006

Karlstads Hembygdsförening

Onsdag 4 oktober kl 18.30. Domkyrkans församlingssal
Bertil Örnklint berättar om händelser och människor som presenterats i "Maggans", Chefredaktörens och Frödings vän, Maurits Hellbergs Gästbok. Kaffe, fralla och kanelbulle serveras. Föranmälan gärna till kontoret tel 054-10 15 82

Torsdag 5 okt. kl. 16.00. Slussvaktarträff
Allan Jonsson berättar: "Minnen från min journalistbana".

Söndag 22 okt. Vikenkyrkan
Konstutställning. Motiv från gamla Viken.

Torsdag 2 nov. kl. 16.00. Slussvaktarträff
Rolf Bylund berättar: "Från min teaterbana".

Onsdag 15 nov. kl 14.00. Värmlands Museums föremålsarkiv i Ulvsby. Besök med guidning. Lokal: fd. Ulvsby Trä ca 500 m söder om Vallargärdet/Mossbergs Lanthandel.
Föranmälan till kontoret tel 054-10 15 82
Upplysningar: L. Fernqvist 054-56 83 05 eller K-A Hjerdt 073/9477821.

Mariebergsskogen

5-8 dec. Öppet hus på Gammalgården
5 dec. Personalen bjuds på kaffe
6 dec. Speciellt inriktat för besök av grupper
7 och 8 dec. För våra medlemmar

9-10 dec. Julmarknad i Mariebergsskogen
Gammalgården är traditionellt öppen.

Söndag 17 dec. kl 11.00. Acksjöns kapell i Mariebergsskogen
"När vintermörkret kring oss står" Temaudstjänst i Advent med Margaretha Lothigius. Kyrkkaffe serveras i Gammalgården.

Hammarö hembygdsförening

Mån 25 sept kl 19 Handarbetskväll

Ons 4 okt kl 19 Visafton
Med Arthur Nylin från Väse

Sön 8 okt kl 12-16 Hembygdsgårdens dag
Öppet hus – Vi träffas och trivs i gården

Ons 18 okt Ljustöpning
Tider meddelas senare. Plats: Svenshults Bydegård

Ons 1 nov kl 19 Kura skymning
Staffan Ander kåserar

Mån 13 nov kl 19 Handarbetskväll

Lör 18 nov kl 14-16 Julpyssel för barn

Tis 28 nov kl 10-12 och kl 18 Kransbindning
Vi binder kransar till julmarknaden. Lingonris och granris i mängd behövs.

Lör 2 och sön 3 dec JULMARKNAD

I sockenstugan med adventskaffe i Hembygdsgården- se affischering

Ons 6 dec kl 19 Luciafirande

SAXAT UR:

Stadsdelen Viken vid början av 1900-talet

Glimtar från Karlstads historia. Redaktör Lennart Edberg

Så har den då kommit första delen i Karlstads Hembygdsförenings skriftserie, "Glimtar från Karlstads historia". Boken har sitt ursprung i den studiecirkelverksamhet som pågått, i detta fall Viken, och även pågår i andra stadsdelar. Med andra ord så kan Vi se fram emot nya delar i denna serie som ger en bild av Karlstads historia.

Denna första del, redigerad av Lennart Edberg, ägnas alltså stadsdelen Viken. Det är en samling intressanta berättelser från skilda tider och med olika infallsvinklar.

Så berättas om stadsdelen under senare delen av 1800-talet och den förändring som skedde in över 1900-talets första decennier, genom minnen berättade av personer som levt och verkat i Viken. Den dominerande arbetsgivaren i området var Wennbergs Mekaniskas och ur deras 75-årsskrift har Ove Mobergs kapitel "Från smedja till modern verkstad" omredigerats för att ingå i denna skrift. Ett dominerande kapitel är den intressanta berättelsen där Gustav Branzell berättar minnen för Gunnar Hedin. Stadsträdgården får också naturligtvis sitt eget kapitel. Människor och miljöer passerar i denna bok revy i en spännande blandning, som lovar gott inför kommande utgivningar.

Genom att ta del av historien på detta sätt får Vi ett nytt förhållande till stadsdelen. Vi har lärt oss lite mer om dess historia i mångt och mycket byggt på dem som var där och berättade för oss.

Boken avslutas med rikt och intressant fotomaterial, som dock tyvärr saknar tidsangivelser. För kommande delar i serien kan man kanske önska lite utförligare bildtexter.

Hembygdsbladet

"20-års jubilerande Björneborgs Hembygdsförening ger en kort återblick på sin tillblivelse och den allra första tiden som ny förening.

I övrigt ägnas en stor del åt det 350-årsjubilerande bruket liksom det nyligen rivna brukskontoret.

Hembygdsföreningen har från Björneborgsonen, Rune Pettersson till sitt arkiv fått en uppsats på drygt 50 sidor. I den berättar han sitt livs historia från banvaktstuga 333 i Björneborg och vidare genom livet. Ett kort referat av uppsatsen återges

i Banvaktsonens klassresa. I Björneborg uppmärksammade man också mångkulturåret genom att ordna ett berättarcafé där invandrade björneborgare berättade om seder och bruk i sina hemländer.

Olof Andersson

Värmlandsbibliotekarien lämnar över

Då Bengt Åkerblom i början av sommaren lämnade sin tjänst som Värmlandsbibliotekarie vid Karlstads stadsbibliotek, var det efter en mer än 30-årig tjänstgöring i Värmlandslitteraturens tjänst. Först som bibliotekarie på Stiftsbiblioteket och från 1973 på Stadsbiblioteket.

Bengt har genom åren blivit en i hela Värmland känd och ofta anlitad kunskapskälla då det gällt spörsmål om såväl äldre som nyare Värmlandslitteratur. Han har byggt upp och sett till att Värmlandsrummet på Karlstad Stadsbiblioteket blivit ett rum angeläget för hela landskapet. Efter att han nu lämnat sin tjänst kommer han förhoppningsvis att under många år ägna sig åt skötebarnet "Föreningen för Värmlandslitteratur" och andra uppdrag i det värmländskas tjänst.

Bengts efterträdare på posten som Värmlandsbibliotekarie är Anna Wennerlund-Cruickshank.

Nils Holgersson flyger igen

Cafékväll med Eva-Mi Tapper och Gunilla Lagneryd 20 juli 2006.

Det var en vacker sommarkväll vid Grava Hembygdsgård. Ett 25-tal gäster mötte upp när föreningens tredje cafékväll 2006 genomfördes. Eva-Mi Tapper och Gunilla Lagneryd som LagårdsAnna och TvättLina berättade om Selma Lagerlöf och hennes Mårbacka. Tapper läste texter av Selma Lagerlöf, Fröding, Viktor Klarström och Gunnar Ehne.

Gunilla Lagneryd underhöll med sång och musik och Eva-Mi Tapper kreerade Selma Lagerlöf och Nils Holgersson allt utfört med bravur. Tillsammans sjöng de också bl.a. Monica Zetterlund och Povel Ramel. Alldeles för snart var programmet slut och att det uppskattades var inte att ta fel på. Samtal vid kaffeborden i det fria avslutade kvällen. Foto: Bengt Karlsson

Elisabeth Björkman

Välbehållen sjuttioåring i Lagerlöfs fotspår

Den 14 maj 2006, en solig vårsöndag firade Forshaga Hembygdsgård sjuttio år. Mitt ärende var att från Grava Hembygdsgård gratulera denna välbehållne sjuttioåring. Vi hälsades välkomna av ordförande Jan-Erik Berglund.

Salen var välfylld med ett 60-tal gäster och gratulanter. Vi bjöds fartfylld underhållning av Deje dragspelsklubb. Förutom dragspel trakterades flera instrument, som elgitarr, akustisk gitarr, trummor och cymbal samt munspel med kromatiskt system. Trygve Larsson och Lennart Jansson visade bilder och berättade ur hembygdsgårdens historia.

Bland gratulanterna märktes: kultur- och fritidschefen i Forshaga kommun Jan Hagstrand, Värmlands Hembygdsgårdens

ordförande Karl-Axel Branzell samt representanter från Övre och Nedre Ulleruds hembygdsgårdar.

Forshaga hembygdsgård bildades i januari 1936 när ägarna till Bråtarna, Emanuel Svenssons stärbhus, skänkte tomt och loftbod. Sedan dess har många gamla byggnader och museala interiörer flyttats till hembygdsgården, som är belägen i Skived ca 2 mil norr om Karlstad. På Bråtarna levde i slutet av 1500-talet laxfiskaren Peter, stamfader till Lagerlöfska släkten.

Elisabeth Björkman

FÖRBUNDET | NÄVERLUREN | INFOSIDOR | PROGRAM | MEDLEMMAR | EU-PROJEKT | LÄNKAR | STARTSIDA

Nu börjar det röra på sig på hembygdsgårdens portal. Flera föreningar som tänker skaffa en egen hemsida har hört av sig till förbundet för att få parkera sina hemsidor där. Först ut är Eda hembygdsgård som nu har sin hemsida på portalen. Hemsidan har adress: www.hembygdvarmland.se/eda

I Edas fall har man gjort hemsidan själv och fått hjälp att lägga ut den på portalen.

Förbundet har ännu inte fattat något beslut om vilken kostnad man skall ta ut av de föreningarna som vill parkera sin hemsida på portalen. Projektet ligger i sin linda och det återstår många

problem att lösa, ett sådant är uppdatering av respektive hembygdsgårdens hemsida. Ett förslag är att programvara eller publiceringssystem införskaffas som gör att hembygdsgårdens föreningarna kan sköta sina uppdateringar själva. Detta medför också en kostnad, kan hembygdsgårdens förbundet få mängdrabatt på programvara, precis som för SOFIE?

Det finns föreningar som av förklarliga skäl känner sig främmande inför internet, tekniken är ju förhållandevis både ny och komplicerad. Tillhör du som läser detta en sådan förening? Ring vårt kansli och meddela vilka behov just er förening har så kan vi tillsammans hitta en lösning.

Studieresa i turistlandskapet

Tidigt en lördagmorgon i juli startade bussen från Mejeriängen i Sunne med resenärer från hembygdsföreningarna i Västra Ämtervik, Sunne, Gräsmark och Östra Ämtervik. Utflyktsmålet var fyra hembygdsgårdar i Eda och Arvika kommuner och som deltagit i EU-projektet *Kulturturismen hembygdsgårdar i Värmland*. Resan var ett tack till de som ideellt ställt upp och hjälpt till med att rusta upp och iordningställa det som ingick i EU-projektet inom Sunne kommun.

Hembygdsgården i Köla

Utöver insamlande av gamla föremål så har föreningen sex bostadshus från olika epoker. Dessa ligger på de platser de byggts på. Carl Jonas Love Almqvist bodde en kort tid i ett av dessa hus. Där-

för bär det namnet Almqviststugan. Tre små grå stugor är från sjuttonde och artonde århundradets hårt kämpande enkla människors boende. En byggnad är "salen" från 1785 som är en del av ett väletablerat hem. Slutligen har föreningen en arrendatorbostad från 1946 (se bild) där vi har våra sammanträden och varifrån dunkandet av flitigt vävande ofta hör till.

Eftersom jag åkte i egen bil och kom lite senare med på resan missade jag därför besöket i Köla, så jag ringer ordföranden Annie Fredriksson för att höra hur det varit och om hon ville berätta något om deras hembygdsgård. Hon svarade mig att det är spännande att vänta besök speciellt när ni som också deltagit i EU-projekt kom och man visste att ni var nyfikna på hur det gått för oss.

Annie berättar om hembygdsgården

Vi har kastat oss in i ett äventyr genom att lämna tidigt 1800-tal, med allt som kan finnas av trivsel i ett vackert timrat hus, där tiden stundom stannade till helgsmål och klockornas klang. Vi har flyttat in i ett av arkitekten Ludvig Mattson ritat bostadshus, avsett för en arrendatorfamilj på Köla prästgård. I källaren finns tvättstuga, 4 förrådsrum och pannrum, på nedre botten fyra ljusa rum, kök och badrum. Vinden rymmer ett rum och en stor oinredd yta.

Med EU-stödets hjälp och sakkunnig arbetsledning av Karl Erik Fahlstad och tusenvis avlönade och ideella arbetstimmar kan vi nu visa upp huset och ge det innehåll. Det är dränerat, isolerat, brädfodrat, målat och tegeltakförest. Köket är målat och rustat med nya vitvaror. Från Boverket inkasserar vi 30 % av konverteringen till biobränsle och från en kommunal fond fick vi 13 000 kr till förbättring för handikappade och en privatperson skänkte rampen. Blommor satte trädgårdsföreningen i Eda.

Arrendatorbostaden. En av Köla hembygdsförenings byggnader.

Två verksamma år gick åt! Nu skall huset fyllas med det drömda innehållet. Arkivet blir ordnat och digitaliserat tack vare att Statens Kulturråd förärrar oss arbetskraft. Värmlandsbiblioteket skall flyttas ur lådorna och bli läsbart. Vi kan exponera kölaböckerna och vårt samarbete med Köla Fotoklubb. Vi vill visa konst, en specialitet vi gärna återupplivar och vi samverkar med hantverkare på orten. Slöjd för barn ordnar vi nu varje höst, och vävstugan väver nytt och traditionellt. Våra filleklée kan vi demonstrera nya användningsområden för. Matmenyn kan vi servera efter att hälsovårdsmyndigheten godkänt lokaler och hantering.

Jag förstår att jag missade ett intressant besök på Köla, men så är det när man inte är frisk och orkar vara med på en heldagsutflykt. Huvudet vill en sak och kroppen en annan. Min sambo Kjell och jag anländer vid lunchtid till bussturens nästa mål som är Järnskogs hembygdsgård.

Järnskogs hembygdsgård

Ordförande Kermith Myrvold hälsar oss välkommen och sedan är det en spännande timma med en man som verkligen kan sina berättelser. Han berättar att söndagen den 10 november 1923 samlades i Hajoms skola en liten grupp intresserade för att dryfta frågan om bildandet av en hembygdsförening. Initiativtagare till det mötet var framlidne snickarmästaren Axel Olsson, Boda, fröken Anna Andersson, Hajom och kantor Sven Älveby.

"Det arv som fadren lämnat har skall du i kärlek vårda", tänkvärda ord som någon tecknat över dörren till hembygdsgården som är en bondgård från början av 1800-talet. Den flyttades 1860 till den nuvarande plats från Tollesbyn, för att användas som skolhus inom Hajoms skolrote. År 1924 beslutade Järnskogs kyrkostämma, att överlåta skolhuset till hembygdsföreningen för att användas som hembygdsmuseum.

Historien om den vita älgen

Den vita älgen som står här sköts i Sölje, söder om Arvika, år 1927 berättar Kermith. Det var en skogvaktare på Billerud som sköt den. Billerudsbolaget köpte upp stoppningen och skänkte den till Nordiska Museet i Stockholm, där den stått tills för några år sedan. Då ringde intendenten och sa: Jag har en vit älg från västra Värmland och den börjar spricka sönder i bland annat nosen och bogen. Jag har inga pengar och nu undrar jag om ni vill ha den? – Ja, tack sa jag, för vi har både spännband och lim här i ”Jarnske”.

Men hur skulle vi få hit åbäcket tänkte Kermith, men han fick tag i två pojkar som var villiga att sticka iväg med en hästtransportkärra. De åkte till Stockholm och klev in på Nordiska Museet där de meddelade:

– Vi skall hämta den vita älgen.

De baxade in älgen i hästkärnan, men eftersom kärnan smalnar av i framänden så stack halva älgen ut. De fick ta ut älgen och vända den och sätta baken längst in. På så vis så stack älgens huvud ut över baklämnen på kärnan.

I Västerås måste pojkarna tanka bilen. När de kommer in på macken frågar bensinsäljaren undrande:

– Jag hör att ni är värmlänningar, har ni inte vit älg där?

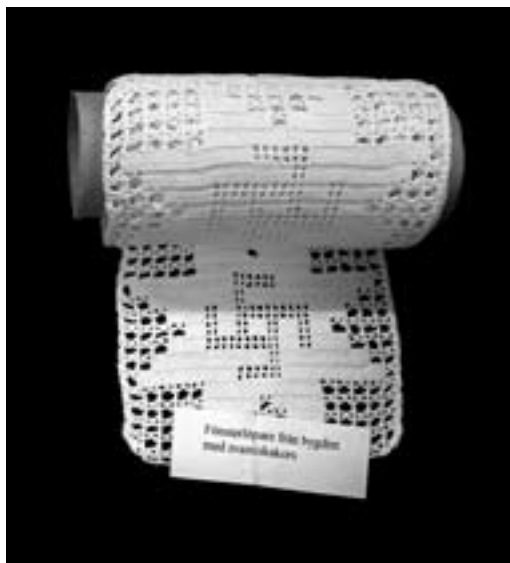
– Jo dä har vi, om du blir mä ut ska du få se på en, svarar gossarna. Detta trodde förstas inte bensinsäljaren på, men när de körde ut från macken ficka han lång haka när han fick syn på den vita älgen vars huvud stack ut ur hästtransportkärnan.

Vår 1900-tals historia i en militärbarack

Vi förflyttar oss till ”Beredskapsåra” som visar miljö från 1940-talets beredskapssoldater vid riksgården. I museet kan vi se och höra hur det var för de soldater som gjorde beredskapstjänst vid gränsen 1940-45. Man kommer direkt in i ett riktigt bondkök av 40-talsmodell med tillhörande pigkammare. På befälsexpeditionen finns uniformer, planer för gränsförsvaret, Tysk karta över gränzonen m. m. I nästa rum fotoutställning som belyser

Kermith Myrvold guidade oss genom ”Beredskapsåra”.

beredskapstiden och även hur det var i det ockuperade Norge. Här finns också flyktföreteckning över samtliga flyktingar som flydde över gränsen från Norge till Sverige inom Järnskogs landsfiskalsdistrikt från hösten 1941 till maj 1945. Totalt upptar listan 9 912 personer. Järnskogs landsfiskalsdistrikt omfattade under denna period gränsen mot Norge från Hån i Töcksmark till Högsäter i Skillingmark. Dessutom finns många saker om Finlandshjälpen, kurirverksamhet, luffaren Smålands-Pelle, militär sjukförläggning, värn, förläggningstält, koktross m. m. Kurirverksamheten över riksgården var intensiv under kriget. På museet finns barntransport säck, penningsäck, fallskärm, kurirradio, hästtransportkälke, samt massor av bilder.

Allting är inomhus och Kermith berättar med stor inlevelse om alla detaljer. Han har en historia om varje bild och tidningsklipp kan jag tro, även om vi bara fick höra en liten del. Det var så fascinerande att jag inte kommer ihåg om vi åt maten före eller efter i den nybyggda restaurangen. Vilken berättare tänkte jag och det var jag nog inte ensam om att tänka den här dagen.

Spiksmedjan i Älgå.

Älgå hembygdsvörening

Ordförande Inger Aronsson hälsar oss välkommen och hon berättar att Älgå hembygdsvörening nybildades 1980 efter att ha legat i "träda" sedan 1960-talet.

Den första stora uppgiften blev att ta hand om den smått unika spiksmedjan som då var mycket förfallen. Entusiasmen bland medlemmarna var stor och efter en omfattande restaurering och upprustning med hjälp av beredskapsarbete kunde spiksmedjan öppnas för visning 1982. Älgå spiksmedja är den enda bevarade i Värmland och den tillhör en av de bäst bevarade i hela landet. Vi visas runt i smedjan och får reda på hur de tre väldiga vattenhjulen en gång drev räckhammare, blåsbälg och spikhammare och även att ett smedlag om tre personer kunde smida 28 000 tretumsspik på en vecka!

Häcken full

Vid besöket i spiksmedjan i Älgå fick vi lära oss var uttrycket *att ha häcken full* härstammar från. När spiksmeden hade smitt färdigt en spik satte han den i en så kallad häck. En häck är en stor, ca. 2^m tjock, träskiva som har 1 000 hål. Häcken stod alldeles intill städet där smeden satt och smidde. I häcken placerade han de färdiga spikarna, en efter en i varje hål, tills han hade *häcken full*. Varje smed hade ett eget låst förråd där de tömde sina fulla häckar och började om på nytt med tom häck.

Hembygdsgården är en mangårdsbyggnad från mitten av 1800-talet som har tillhört gården Sandsbråten och som har flyttats till den vackra udden vid Älgå Bruks gamla lastplats vid Glafsforden. I hembygdsgården får vi kaffe med våfflor och vi blir ompysslade av personalen som kommer med nygräddade våfflor. Efter kaffet tittar jag på andra våningen där finns hantverk från bygden och en dräktutställning. Det är vackra välsydda klänningar från herrgårdsepoken och historiska fakta om dem som burit kläderna. Det står följande: Herrskapskläder från Älgå herrgård. Brukspatron Carl Christoffer Rodin f. 1823 och d. 1882 var brukspatron på Älgå Bruk och blev ledamot av riksdagens 1:a kammare. Han var gift med Olivia Nordstöm f. 1823 och d. 1904, de hade 11 barn. De äldsta flickorna hette Vivi f. 1856 och Agnes f. 1857. I sin ungdom under 1880-talet bar dom de vackra kläderna.

Våfflor och kaffe smakade gott i Älgå hembygdsgård

Bygdemuseum

Ner vid vattnet ligger Hamnmagasinet som reser sig fyra våningar högt över Älgås gamla hamn. Hit kom en gång segel-skutor med järn från Bergslagen och härifrån fraktades spik och andra manufakturvaror längs Byälven mot Säffle, Vänersborg och Göteborg och därifrån vidare till Norge och England.

Genom EU-projektet *Kulturturismens hembygdsgårdar* fick föreningen möjlighet att förbereda för ett bygdemuseum i magasinet. Och under våren och försommaren har en grupp medlemmar arbetat intensivt med att bygga upp olika miljöer och anordna små temautställningar.

Källarsgården.

Glava hembygdsvörening

Källarsgården: Huset som byggdes 1789 har en gång tillhört en välbeställd bondgård. Ursprungligen en tvåvåningsbyggnad, men vid ett arvsskifte 1849 tog ett syskon helt enkelt med sig övervåningen och lämnade kvar bottenvåningen. En gammal kvinna född 1862 bodde där tills hon dog 1950. Hennes barn skänkte huset med allt dess innehåll till Glava hembygdsvörening. Allt står kvar som kvinnan lämnade det, - tapeter, textilier, möbler, husgeråd, fotografier, prydnadsföremål, kläder mm. Det mesta är anskaffat i början av 1900-talet och huset visar hur man levde på en bondgård på 1910-talet. Bod och utedass

är kvar, men ej ladugård och loge. När jag tittar in på dasset så visar det sig att det är ett stort rum med korgmöbler på rad för de som väntade på de två som satt på fjölarna.

I pilgrimernas spår

De kom söderifrån, från Lurö och Edsleskog på sin väg mot S:t Olofs grav i Nidaros. I Gladisvall föll de på knä inför madonnan och fick kanske här härbärge för natten. På sin fortsatta vandring kunde de träda in i Olofskyrkan i Älgå och dricka sig otörstiga ur Thorgeirs källa i Ränkesed. Vi befinner oss i gamla pilgrimsspår och här finns egentligen mer att berätta om.

Maj Karlsson gav sakkunnig guidning i örtagården.

Hembygdsgården

ligger på en höjd med utsikt över den slingrande Glasälven. Området hyser huvudbyggnad, logar, spannmålsbod, smedja och fattigstuga. Alla byggnaderna har skiffertak, skifferet kommer från skifferbrottet i Glava. Allt talar för att den nuvarande hembygdsgården historia är från 1600-talet mitt. Hembygdsföreningens ansenliga föremålssamling har arrangerats för att visa hur olika hantverk och hushållsgöromål en gång utfördes. Man kan t. ex. se en skomakarverkstad och en snickares verktyg och vad man kunde behöva i tvättstugan, mangelboden och mjölkammaren. Man kan besöka brukskontoret och skolan. Såväl huvudbyggnaden som den lilla fattigstugan är inredda med möbler och husgeråd på gammaldags vis.

På trappan till huvudbyggnaden serverades vi hemgjord flädersaft och det smakade sagolikt bra efter den guidning som Maj Karlsson just gjort i örträdgården. Maj har visat oss runt de 26 rutorna med omkring 60 olika medicinalväxter, kryd-

or och historiska prydnadsväxter. Hon berättade att de flesta örter kom till vårt land med munkarna från mitten av 1100-talet och några århundraden framåt. Allt sedan urminnes tider har människan sökt bot mot olika sjukdomar i naturens örter. Min fantasi skenar iväg genom lukter och smaker som tar mig till främmande platser men framförallt kökets domäner där många kryddor används i nutida matlagning. Tänk om man hade ett eget färskt kryddskaffereri och kunde laga sin egen mat själv tänker jag som är hänvisad till Sunne kommuns tråkiga matlådor. Lycklig den som kan välja själv.

Dagen gick fort och vi åkte hem efter en lyckad utflykt. Jag slumrade till i bilen och såg dagens historier liksom i en film fladdra förbi mina ögon. Skulle vi kunna göra en sådan film? Med lukt-, hörsel-, syn- och smakupplevelser i hembygden.

Marie Söhrman

Interiörer från Källarsgården.

Nya nycklar till socknarnas historia - eller, vart tog kyrkböckerna vägen?

De värmländska kyrkböckerna är nycklar till vår gemensamma historia, nycklar som använts av många hembygdsforskare och lokalhistoriker för att läsa upp skattkistorna till våra förfäders världar. De värmländska kyrkoarkiven hör till de mer välbevarade i landet och det finns exempel på mycket tidiga noteringar, som prästerna i olika församlingar fört. Kyrkoräkenskaperna och stämmoprotokollen för Visnum från 1509 och framåt håller i det sammanhanget ett regionalt rekord. Liknande handlingar finns från början av 1600-talet för en handfull andra församlingar och från och med år 1640 kan vi tala om inesterialböcker, d v s anteckningar om födda, vigda och döda. Det var i Kila som man var pionjärer på det området. Snart följde Köla efter - där skapades det mycket innehållsrika kyrkböcker redan under 1600-talet, med husförhörslängder så tidigt som under 1690-talet. Det finns det inte så många paralleller till i Sverige som helhet.

Tillgängliga datorvägen via betaltjänster

De värmländska prästernas (och klockarnas!) idoga anteckningar om sina församlingsbor är guld värda för alla som idag vill söka sina rötter och veta något om förfädernas liv och leverne. Också för den som vill kartlägga torpens och gårdarnas historia är de oundgängliga. Genom mikrofilmningen, som tog sin början under 1950-talet, har kyrkböckerna kunnat mångfaldigas och distribueras ut till alla med ett bibliotek eller arkiv i närheten och många har också själva skaffat sig kopior av handlingarna, för att kunna idka forskning under fler av dygnets vakna timmar. Den utvecklingen har lett till en väldig expansion av forskningsområdet. Nästa steg i den tekniska utvecklingen har varit när man skannat böckerna och lagt ut materialet på Internet. På det viset är numer de flesta av våra folkbokföringshandlingar i Sverige fram till 1800-talets slut tillgängliga datorvägen via betaltjänster.

Mediakonverteringscentralen i Ånge

Utvecklingen att göra folkbokföringen till var mans egendom fortsätter. Det är nu högaktuellt för Värmlands del genom att 1900-talets kyrkoarkiv - fram till 1991 - levereras från församlingarna till Värmlandsarkiv i Karlstad, som alltså fungerar som länets landsarkiv. Böckerna kommer fram över att förvaras på ett säkert sätt vid Arkivcentrum och bli föremål för bokkonserveringsåtgärder, om sådant anses nödvändigt. I samband med leveransen skannas också böckerna, så att de i framtiden kan bli digitalt tillgängliga, vilket inte minst skyddar originalen från vidare förslitning. Arbetet med skanningen försiggår vid en anstalt som kallas MKC (=Mediakonverteringscentralen) och lyder under Riksarkivet. Den är placerad i Ånge kommun och fungerar som ett serviceorgan för hela landet, en toppmodern "industri" med idag ett 80-tal anställda.

Böckerna från respektive församling går först till MKC och när de gjort sitt levereras kyrkoarkiven till Arkivcentrum för slutförvaring. Under år 2007 beräknas hela projektet vara avslutat för Värmlands del.

Digitala forskarsalen

I och med att jobbet görs blir också materialet tillgängligt digitalt, i dag via Svensk Arkivinformation i Ramsele (=SVAR). Det släpps steg för steg för allmänt bruk via något som kallas Digitala forskarsalen, som nås via SVAR:s hemsida, och det i takt med att lagstiftningen tillåter det. Sekretessbestämmelser av olika slag reglerar sådant. Utöver den kontinuerliga publiceringen är det också möjligt att nå böckerna digitalt via Arkivcentrums datorer, i allmänhet fram till 1930-talets början. Sedan sätter Sekretesslagen stopp för hanteringen ut till forskarna. För den som vill ha papperskopior av någon sida ur kyrkobokföringen är det också en enkel ska att ordna vid Arkivcentrum. Den digitala forskarvärlden erbjuder nya nycklar till ett fascinerande värmländskt förgånget i alla våra socknar. Välkommen att nyttja de nya möjligheterna att resa genom seklerna!

Peter Olausson

Bli medlem i
Värmlands Hembygdsförbund
Obligatorisk föreningsavgift 500 kr/år
inkluderande 5 ex av Näverluren.

Näverluren

Prenumerationspris: 100 kronor per år o enskild
Prenumeration av Näverluren erhålles genom att sätta
in nämnda summa på vårt PlusGiro 9 70 98-8
Glöm inte skriva namn och adress

Frykerudsdräkten

Vid årsmötet 1972 med Frykeruds Hembygdsförening väcktes frågan om en sockendräkt. En dräktkommitté valdes för att försöka få fram underlag för en ev rekonstruktion av Frykerudsdräkten. Ingen av de valda hade sysslat med sådant arbete förut så vi var helt nollställda. Nu hade ett mycket intressant arbete börjat. Ett flitigt studerande av Emanuel S Ekmans bok *Värmland i sitt esse och uppodling* från 1765 samt Fernows *Beskrivning över Värmland* från 1773, gav väl några upplysningar av värde. Vidare försökte vi med massor av telefonsamtal till sockenborna och utflyttade frykerudsbor och bad dem leta efter gamla tygbitar, men det gav mycket dåligt resultat.

Värmlands Hemslöjd

Vi kontaktade Värmlands Hemslöjd och sammanträffade med Hemslöjdschefen Anna-Greta Pålman och bad om råd. Hon bad oss fortsätta att forska, men inte var och hur. Jag fick reda på att det pågick mikrofilmning av gamla bouppteckningar vid Riksarkivet i Göteborg. Länsbiblioteket i Karlstad kontaktades och så småningom fick de fram mikrofilmer från Kils Härad. Delar av dräktkommittén studerade noggrant bouppteckningar från Frykerud och fick fram 125 st från tidsperioden 1744–1801 och där var det noggrant beskrivet hur den avlidnes gångkläder sett ut både tyger och färger. Vi gjorde anteckningar om både kvinnodräkten och mansdräkten.

Tygprover

Hemslöjdschefen Anna-Greta Pålman ville nu att anteckningarna skulle sammanställas till långa tabeller. Ja så småningom blev vi klara. Hon var mycket nöjd med vårt arbete, men det måste finnas tygprover. Vi fick in gamla trasor av olika slag, ett lapptäcke och tyger som varit fyllnad mellan timmerstockar i gamla hus, dessa trasor lämnade vi till Hemslöjden och en del var lämpliga, men nu fattades det tyg till kjol. Det hittade vi mellan stockarna i en gammal skola bygd ca 1868–1870. Vi hittade en bit med en skoning påsydd och en med en linning påsydd och då visste vi att det varit en kjol. Ja nu var Hemslöjdschefen och Dräktnämnden nöjda och den 22 maj 1975 kunde de rekommendera Frykerudsdräkten och Anna-Greta Pålman ringde och berättade detta.

Då var vi mycket glada, det är en rekonstruerad Frykerudsdräkt av tyglappar och delar från tiden 1810–1820. Ja då var det att sätta fart och väva dräkttyger och att sy våra dräkter. Allt ska ju sys för hand det är mycket arbete och tar lång tid men det blev färdigt så småningom.

Dräktinvi gning

Söndagen den 5 sept 1976 var det dräktinvi gning i Frykeruds kyrka, en stor dag, strålande solsken. 25 st kvinnor hade sina dräkter färdiga, ca hälften hade helgdagsdräkten, de andra vardagsdräkten. Den 2 maj 1977 fick vi meddelande att även Frykeruds mansdräkt var godkänd. Vi firar dräktens 30-årsjubileum samtidigt som Frykeruds Hembygdsförening firar sitt 70-årsjubileum den 20 augusti 2006.

Frykerudsdräkten är spridd över hela Sverige och även hos svenskätlingar i Amerika och i Europa. 113 kvinnodräkter och 20 mansdräkter har förmedlats av dräktkommittén plus många som ordnat hemvävda tyger och sömnad själva. Ja det var i korta drag om hur vi fått fram Frykerudsdräkten.

Anteckningar avskrivna från Gerda Bråtsjös dokumentation.

Anneli Hedwall

Vitsands hembygdsdräkt

Rekonstruktion år 1964-1965

Margit Lindh, Överbyn, visar här upp en enkel men vacker hembygdsdräkt från Finnbygden. Det fanns inte så mycket resurser i stugorna. Man tog vara på vad man kunde komma över. Inom Fryksdals härad, Vitsand, Lekvattnet och Östmark, används samma dräkt med varierande förklädesrandningar.

Kvinnornas sockendräkt består av:

Kjol: Yllekjol av rejält vinrött tyg med vackra kantband på insidan fallen.

Brosch: Schalsmycke i silver, om man hade råd, annars snibbarna nerstopade i livstycket.

Huvudbonad: Håret oppombundet i nacken med ett målat hårnäver runt. Margit som är gift bär här en vackert spetskantad linnehatt "Fruhätta".

Särk: Vit av linne.

Livstycke: Kattunslivstycke med tryck från Östmark. fodrat med linne. Överklädda knappar.

Förkläde: Dräkten är i stort sett gemensam för Vitsand, Lekvattnet och Östmark. Endast randningen på förklädet skiljer dem åt. Här Vitsandsrandning.

Väska: Framsida av tjockt rött ylletyg med grön kant och bakstycke av sämskskinn. Mässingbeslag. Fodrat invändigt med linnetyg. Väskan kan bäras innanför förklädet, men bör helst visas framför. Detta kan dock tolkas som högfärdighet!

Skor: Skinnskor med plös och halvhög rejäl klack.

Strumpor: Vita bomullsstrumpor, bomullsstrumpor är likklädsel

Allt är hemvävt. Övriga smycken som Margit bär på bilden är örhängen och ring i silver med Värmlandsblomman, skogsstjärna, samt silverarmband. Foto: Jörgen Edberg, Vägsjöfors. Han säljer även vykort av fotot.

Hur beskattas en hembygdsförening?

Huvudregeln innebär att alla ideella föreningar är skattskyldiga till inkomstskatt. Läsaren av denna artikel kommer dock finna att det finns goda möjligheter för en hembygdsförening att bli helt eller delvis befriad från inkomstskatt. För att bli skattebefriad fordras att hembygdsföreningen uppfyller fyra förutsättningar. En förening som uppfyller alla de fyra kraven är inte skattskyldig för kapitalinkomster (kapitalvinster, räntor, utdelningar och liknande). Även fastighets- och rörelseinkomster kan vara skattefria under vissa förutsättningar. En förening som har skattepliktiga inkomster är – om de fyra kraven är uppfyllda – berättigad till grundavdrag med upp till 15.000 kr. Möjligheten till skattebefrielse omfattar inkomst-, mervärdes- och i viss utsträckning även fastighetsskatt. Beträffande de flesta andra skatter och avgifter, t.ex. arbetsgivaravgifter och särskild löneskatt, saknas undantag för ideella föreningar. Hembygdsföreningar ska alltså betala dem i samma omfattning som gäller för andra svenska juridiska personer. Renodlade medlemsavgifter och gåvor är alltid undantagna från beskattning, oavsett om kraven är uppfyllda eller inte.

När det gäller mervärdesskatt (moms) är det inte ovanligt att föreningar som inte bedriver mervärdesskattepliktig verksamhet anser att föreningen inte behöver betala någon moms. Detta är en vanföreställning. Alla föreningar är – oavsett om

de bedriver allmännyttig verksamhet eller inte och oavsett om de är skattskyldiga till moms eller inte – skyldiga att betala moms vid inköp av varor och tjänster i samma utsträckning som alla andra svenska köpare. En förening som bedriver momspliktig verksamhet kan däremot i sin skattedeklaration dra av momsen på de varor och tjänster som köpts för att bedriva föreningens momspliktiga verksamhet.

De lagbundna bestämmelserna om inkomstbeskattning av ideella föreningar är kortfattade och ska förstås mot bakgrund av förarbetena till lagstiftningen och rättspraxis. Eftersom alla frågor inte behandlats i lagtexten, förarbetena och Regeringsrätts domar är rättsläget bitvis oklart. Inom ramen för en kort artikel saknas möjligheter att gå in på de finare detaljerna. Denna artikel måste därför begränsas till en – icke heltäckande och bitvis förenklad – introduktion till reglerna om beskattning av hembygdsföreningar. För närmare information rekommenderas *Skatteverkets broschyrer om beskattning av ideella föreningar*.

Ändamålskravet

Föreningens ändamål måste huvudsakligen (ca 75 %) avse ett eller flera s.k. allmännyttiga ändamål. Till de allmännyttiga ändamålen hör bl.a. tillhandahållande av samlingslokaler och främjande av kulturell verksamhet. Vad som avses med kultu-

rell verksamhet är oklart. Någon definition ges inte i förarbetena eller i Regeringsrättens praxis. I detta sammanhang torde det räcka med att konstatera att Skatteverket under i vart fall de senaste fem åren inte funnit att någon hembygdsförening med kulturellt ändamål i Värmland inte uppfyllt ändamålskravet. För en hembygdsförening kan även museiverksamhet ses som allmännyttig. För detta fordras att museiföremålen, t.ex. byggnader och äldre föremål från bygden, har katalogiserats på ett sådant sätt att de kan användas för vetenskaplig forskning. Till allmännyttiga ändamål räknas inte t.ex. sälls-kapsverksamhet. Ändamålet får inte vara begränsat till vissa familjers eller medlemmarnas ekonomiska intressen. Detta innebär att föreningens verksamhet inte får gå ut på att ordna medlemmarnas försörjning.

Fullföljdskravet

För att en förening inte ska beskattas för sina inkomster måste föreningen använda minst 80 % av sin avkastning (överskottet) för att främja sitt allmännyttiga ändamål, s.k. kvalificerad fullföljd. Med avkastning avses räntor och utdelningar. Även medlemsavgifter och eventuella rörelse- eller fastighetsinkomster som är skattefria för föreningen ska medtas vid bedömningen av om minst 80 % av avkastningen används för föreningens allmännyttiga ändamål. Bidrag från stat och kommun räknas till rörelse- och fastighetsinkomster om föreningen fått dem för att bedriva sådan verksamhet. Bedömningen av om fullföljdskravet är uppfyllt påverkas inte av om föreningen har skattepliktiga rörelse- och fastighetsinkomster.

Verksamhetskravet

Den verksamhet föreningen bedriver ska uteslutande eller så gott som uteslutande (90-95 %) tillgodose ett eller flera allmännyttiga ändamål. Detta brukar tolkas som att högst tio procent av de inkomster som omfattas av fullföljdskravet får användas för ändamål som inte är allmännyttigt, s.k. okvalificerad fullföljd. Föreningen kan dessutom välja att spara en del av avkastningen. Om föreningen väljer att spara en del av inkomsterna får högst tio procent av den del av inkomsterna som inte sparas användas för ändamål som inte är allmännyttigt. Ett exempel. Inkomsterna uppgår till 100.000 kr. 10.000 kr sparas. Av återstoden 90.000 kr får högst tio procent, dvs. 9.000 kr användas för ändamål som inte är allmännyttigt (okvalificerad fullföljd); resten måste användas för främjande av föreningens allmännyttiga ändamål (kvalificerad fullföljd); annars är inte verksamhetskravet uppfyllt.

Öppenhetskravet

Föreningen får inte vägra någon att bli medlem, om det inte finns särskilda skäl för det med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet, syfte eller annat.

Rörelseinkomster

En allmännyttig ideell förening kan ha skattefria rörelseinkomster. För skattefrihet fordras att inkomsterna huvudsak-

ligen (ca 75 %) kommer från verksamhet som ingår som ett direkt led i föreningens allmännyttiga verksamhet eller på annat sätt har naturlig anknytning till denna verksamhet eller är från hävdvunnen verksamhet (kvalificerad inkomst). Vid bedömning av om inkomsterna huvudsakligen är kvalificerade bedöms varje förvärvskälla var för sig. Det är inte ovanligt att föreningar har flera förvärvskällor.

Exempel på inkomster från allmännyttig verksamhet eller verksamhet med naturlig anknytning är entréavgifter från allmännyttig verksamhet och inkomster från försäljning av böcker och affischer med anknytning till föreningens allmännyttiga verksamhet. Inkomster från försäljning där syftet är att lämna en service till dem som deltar i föreningens allmännyttiga verksamhet, t.ex. försäljning av sånghäften till deltagare i en allsångsaffton, räknas också som skattefria inkomster. Enklare kaffeservering som uteslutande vänder sig till deltagare i föreningens allmännyttiga verksamheter kan betraktas som sådan service; i så fall är även inkomsterna från serveringsverksamheten kvalificerade. Att en rörelse bedrivs med ideella arbetsinsatser eller i syfte att finansiera föreningens ideella verksamheter påverkar inte bedömningen av om verksamheten har naturlig anknytning till föreningens allmännyttiga verksamhet.

Inkomster som av hävd har använts för att finansiera ideell verksamhet kan vara anordnande av bingo, lotterier, basarer, årliga marknader, upplåtelse av reklamutrymme i föreningens lokaler eller på programblad och liknande. Allmänt sett kan verksamheter som enbart består i tillhandahållande av arbetskraft åt annan aldrig eller så gott som aldrig ses som hävdvunna finansieringskällor. Verksamheter som bedrivs i konkurrens med andra näringsidkare är sällan att se som hävdvunna finansieringskällor. Sannolikheten för att en viss verksamhet ska bedömas som hävdvunnen minskar om verksamheten bedrivs med avlönad personal. Tänk på att det inte är tillräckligt att en förening har finansierat sin verksamhet på ett visst sätt för att inkomsterna ska vara skattefria, det måste vara verksamhet som använts "av hävd". Det är viktigt att det är fråga om verksamhet som har utnyttjats för finansiering av ideell verksamhet av föreningar under en längre tid. Det räcker inte att den egna föreningen har bedrivit verksamheten under en längre tid utan likartad verksamhet måste användas som finansieringskälla för allmännyttig verksamhet av ett stort antal föreningar spridda över hela landet. Verksamhet som – utan att vara en hävdvunnen finansieringskälla – bedrivs i syfte att finansiera en förenings ideella verksamhet är okvalificerad. Exempel på sådana okvalificerade verksamheter är kaffeservering riktad till allmänheten, loppmarknader och sekondhandförsäljning. Inkomster från försäljning av skänkta varor kan dock vara kvalificerad såsom hävdvunnen finansieringskälla om den sker i samband med en kortvarig basar, se ovan.

Vid bedömning av om rörelseinkomster är skattefria eller inte fordras dels att föreningen uppfyller de fyra kraven dels att inkomsterna till huvudsaklig del är av kvalificerad art. Huvudsaklighetsbedömningen görs för varje förvärvskälla var för sig. Verksamheter med inre samband anses ingå i samma

förvärvskälla. Exempel på sådant samband kan vara att verksamheterna är integrerade i varandra, att de bedrivs i samma lokaler, att de bedrivs med samma personal, osv. Verksamhet som bedrivs med ideella arbetsinsatser anses ingå i samma förvärvskälla. Om huvudsaklighetsbedömningen visar att ca 75% av inkomsterna i en förvärvskälla är av kvalificerad art är alla inkomster i förvärvskällan skattefria. Om å andra sidan mer än ca 25 procent av inkomsterna kommer från okvalificerad verksamhet är alla inkomster i förvärvskällan inkomstskattepliktiga. Exempel på hur en huvudsaklighetsbedömning går till finns i broschyren *Skatteregler för stiftelser och ideella föreningar*.

Inkomster från försäljning av CD-skivor är kvalificerade om innehållet på skivan har naturlig anknytning till en hembygdsförenings allmännyttiga ändamål. Exempel på detta är skivor med bilder på en hembygdsförenings museala samlingar eller en inspelning från ett av föreningen ordnat kulturellt evenemang – förutsatt att evenemanget är allmännyttigt.

Om rörelseinkomster är inkomstskattepliktiga är de normalt sett även momspliktiga.

Fastighetsinkomster

– främst om uthyrning av samlingslokal – i korthet

Inkomster från uthyrning av samlingslokaler kan för en hembygdsförening som har till ändamål att tillhandahålla samlingslokaler vara undantagen från skattskyldighet under vissa förutsättningar. Skattefriheten är i första hand avsedd för uthyrning till andra allmännyttiga ideella organisationer som använder lokalen för allmännyttigt ändamål (kvalificerad uthyrning). Uthyrning till andra, t.ex. privatpersoner, företag och ideella föreningar som inte är allmännyttiga kvalificerar inte för skattefrihet.

Om upplåtelse av samlingslokal sker utan ersättning eller mot ersättning som uppenbart understiger marknadshyran gäller följande. Om upplåtelse av samlingslokal till övervägande del (> 50 %) avser kvalificerade uthyrningar är alla föreningens inkomster av fastigheten skattefria. Om föreningen använder fastigheten i annan verksamhet än uthyrningsverksamhet ska bedömningen även omfatta föreningens eget nyttjande av fastigheten. Om upplåtelse till mindre än övervägande del (50 % eller mindre) avser uthyrning som är kvalificerad är alla inkomster av fastigheten skattepliktiga. I sådant fall ska även skillnaden mellan marknadshyran och den erlagda hyran tas upp som en inkomst. Bedömningen ska avse varje byggnad var för sig.

Om upplåtelse av samlingslokal sker mot marknadsmässig ersättning och upplåtelse huvudsakligen (ca 75 %) avser kvalificerad uthyrning är alla inkomster av fastigheten skattefria. Om föreningen använder fastigheten i annan verksamhet än uthyrningsverksamhet ska bedömningen även omfatta föreningens eget nyttjande av fastigheten. Om upplåtelse sker mot marknadsmässig ersättning och upplåtelse till mindre än huvudsaklig del (ca 75 %) avser uthyrning som är kvalificerad är alla fastighetsinkomster skattepliktiga. Huvudsaklighetsbedömningen ska göras för varje förvaltningsenhet var för

sig. I de fall en förening äger flera fastigheter och byggnader ska en prövning ske om dessa ingår i samma förvaltningsenhet. En byggnad som endast används för att främja föreningens allmännyttiga ändamål anses normalt inte ingå i samma förvaltningsenhet som en byggnad som endast används för kommersiellt ändamål även om förvaltningen av föreningens fastigheter är gemensam.

Om en fastighet används både för upplåtelse av samlingslokal och i föreningens övriga verksamhet ska bedömningen av inkomsterna av fastigheten är kvalificerade eller inte omfatta all användning av fastigheten.

När det gäller inkomster från korttidsuthyrning av rum och stugor bör i korthet nämnas att de inte behandlas som fastighetsinkomster utan som rörelseinkomster. Sådana inkomster är inte kvalificerade.

För närmare information om beskattning av fastighetsinkomster i ideell förening, se *Skatteverkets skrivelse 2006-06-15, dnr 330665-06/111*, Fastighetsbeskattning av allmännyttigt ideell förening/trossamfund. Skrivelsen finns tillgänglig på Skatteverkets hemsida, se nedan.

Fastighet som tillhör hembygdsförening som uppfyller de fyra inledningsvis nämnda kraven är undantagen från fastighetsinkomstskatt om den till övervägande del (mer än 50 %) används av föreningen i dess allmännyttiga verksamhet. Sådant fastighet saknar normalt sett taxeringsvärden.

Avslutning

En mer utförlig redogörelse för huvudreglerna om inkomstbeskattning av ideella föreningar finns i broschyren **Skatteregler för ideella föreningar och stiftelser (SKV324)*. Den intresserade finner den på Skatteverkets hemsida, www.skatteverket.se, under broschyrer. Skrivelsen om fastighetsbeskattning finns under rättsinformation, ställningstaganden. Skatteverkets Handledning för stiftelser och ideella föreningar finns under rättsinformation, handledningar.

Pia Ek, skatteinformatör

*Dokumentet kan även laddas hem från hembygdsförbundets hemsida, www.hembygdvarmland.se, länken finns på startsidan.

Red.

Kolmileskola

Bilden är fotograferad ca 60 m från boningshuset på Konstnärsgården i Vägsjöfors. Konstnärsgården, som ligger i Vitsands socken, hette en gång i tiden ”Bränna”. Min far kallades ”Rolf på Bränna”.

Bilden som är fotograferad någon gång under början av 1910-talet visar ett 20-tal män i olika åldrar. Man behövde mycket kol till brukens smedjor och det kunde ta ganska hårt på skogarna. Kolmilorna blev därför många och en kolmileskola gav förutsättningar för fortsatt produktion. Varhelst man går och sparkar i markerna runt Konstnärsgården kommer det fram kolstybb efter gamla milor. I närheten av där kortet är taget finns ett litet stenröse kvar efter en koja. På halvön mellan Vägsjön och Ladtjärnstorpet kan man finna ytterligare rester efter några kolarkojor.

Torpet ”Bränna” tillhörde en gång bruket, sedermera skogsbolaget Mölnbacka-Trysil innan det friköptes i mitten av 1960-talet. Ursprunget är från 1700-talet. Det bestod då endast av ett rum. Senare är det tillbyggt under 1800-talets mitt, påbyggt och tillbyggt i början av 1900-talet, 1951, 1966 och 2003. Idag är det en aktiv konstnärsgård med glasstudio och textilteljé.

Det kol man producerade här gick med häst och vagn till Uddeholm i Klarälvdalen efter att Vägsjöfors bruk lagts ner i början av 1890-talet. Kolhanteringen pågick in på 1930-talet.

Vägsjöfors bruk var det sista bruket i Fryksdalen. 1893 revs smedjorna längs Vägån samt boningshuset ”Jerusalem”, som ursprungligen stått i Åsteby (där föryksdalens första järnbruk startat med myrmalm). Numera är huset ”Jerusalem” ännu en gång återanvänt och placerat i Östra Vadge. Vägsjöfors Herrgård var centrum i brukets historia. Erland Vennerström har forskat mycket i brukets historia och gjort ett flertal modeller över brukets byggnader längs Vägån. Dessa finns nu att beskåda på Vägsjöfors Herrgård.

Vitsands Hembygdsförening är aktiv och kämpar för att nå ut till fler, såväl fastboende som besökande, med information om bygdens historia med dess bruksnäring och finnkultur. Genom att känna till bygdens historia så får den liv. Folket här uppe i norra Värmland är både aktiva och intresserade. Det bådär gott för framtiden.

Genom att gräva djupt i hembygdsgårdens bildarkiv har vi lyckats få fram namnen på de flesta personerna på bilden. Hör av er till undertecknad om ni vill veta vilka.

Jörgen Edberg, Vägsjöfors

Höstmöte i Munkfors

Värmlands Hembygdsförbund och Föreningen
Gamla Bruket i Munkfors inbjuder till höstmöte
Lördag 16 september på Gamla Bruket

PROGRAM

- 9.00 Samling, kaffe och registrering i Gamla Kvarnen.
Därefter förflyttning till Lilla Bruket.
- 10.00 Välkomsthälsning
Mötesförhandlingar:
- 1) Mötets öppnande
  - 2) Val av ordförande
  - 3) Val av sekreterare
  - 4) Val av två justerare
  - 5) Redogörelse för den nya organisationen inom förbundet, samt frågor rörande Sveriges Hembygdsförbund, K-A Branzell.
  - 6) Rapport från Verkställande Utskottet, K-A Branzell och C G Ekeberg.
  - 7) Ekonomiprojekt, I Axelsson.
  - 8) Turism- och marknadsföring, T Gustafsson.
  - 9) Integration och jämställdhet, L Nilsson.
  - 10) Lokalhistoria, L-E Damström.
  - 11) Nästa årsstämma. Preliminärt 21 april 2007 i Filipstad.

Därefter: Författaren Bengt Stjernlöf berättar ur sin bok *Transporter på Klarälven* om pråmdragare, ångbåtskaptener och rallkuskar.

12.30 Lunch i Gamla Kvarnen.

14.00 Besöksmål: Lilla Bruket, Kraftstation, Rhudin-museet och Lerin-museet (40 kr inträde).

Före hemfärd serveras kaffe i Gamla Kvarnen

Anmälan om deltagande senast 8 september till kansliet tel. 054-10 15 82 eller e-post: kansliet@hembygdvarmland.se

Är Du diabetiker eller allergiker, meddela detta vid anmälan.

Kostnad per deltagare: 200 kr exklusive museer.